

tvori Stritarjev življenjski opus, bi ti verzi bili več ko navadna literarnozgodovinska kurioziteteta ali filološka gurmandiza. Potem bi moralo biti v taki čitanki dvoje troje onih bolj diplomatičnih ko polemičnih člankov, s katerimi je Stritar udeležen ob kulturnem boju, pred vsem članek z njegovo „tragično krivdo“ in članki, v katerih je razlagal svoje stališče do naše „moderne“. Ne smelo bi se prezreti tudi njegovo delo pri „Mohorjevi družbi“, ki je za Stritarja vendar tako zelo značilno. V obilni meri bi morala biti vpoštevana tudi mesta, v katerih razvija Stritar svojo literarno teorijo, ki so nam pri njem — kakor pri vsakem literatu — zažejeni originalni dokumenti.

Mnogo vsega tega je Prijatelj sicer že obdelal v svojem „uvodu“, toda direktni dokumenti so — če jih opremi z uvodom tako večča roka, kakor jo ima ravno Prijatelj — najlepše gradivo za spoznavanje kakega umetnika. Naj bi „Aškerčevi čitanki“ kmalu sledila v drugi izdaji tudi „Stritarjeva antologija“! Zasluži jo v enaki meri in bo dobro došla ne samo ljubiteljem naše umetnosti in naše kulture, ampak tudi potreban šole.

J. A. G.

ob vsej hvale: vendar je menda malo bita viti pri Prijatelja!

Bežek Viktor: Splošno ukoslovje z umoslovnim uvodom. I. snopič. Ljubljana 1917. 200 str. Založba Slovenske Šolske Matice v Ljubljani.

Bodoči zgodovinar naše filozofske literature bo z Bežkovim delom nekako zaključil nje pripravljavno dobo. Pri vsej razliki, ki loči njej pripadajoče pisatelje, ima njih delovanje številno skupnih znakov. Predvsem se nahajajo izvori teh mož več ali manj pri vseh v beletriji, ki tvori njih pravo in prvotno domeno, dočim se ne morejo izkazati s korenito matematično in nadalje naravoslovno izobrazbo. V zvezi s tem je, da manjka njihovim metodam stroga eksaktnost in njih rezultatom trdna podlaga. Naloga, za katero je poklicala višja previdnost te samouke na plan, je bila, oblikovati nam filozofsko terminologijo in narediti jezik sposoben za kretanje v zračnih višavah abstraktnega mišljenja. To nedvomljivo zaslugi je tem višje ceniti, ker moramo vpoštevati, da slovenščina, bogata na konkretnih, revna na abstraktnih izrazih, v sedanjem stadiju razvoja ni baš „filozofski jezik“. Pregled idejnega materijala pa, ki leži v dotičnih delih, nam priča, da so si delali avtorji o marsičem svoje misli, ne da bi se povzpeli v katerisibodi točki čez goli eklekticizem. Tuji miselci jih vodijo varno čez filozofska razpotja kot gospod vojnih trum nekoč izvoljeno ljudstvo. „Die slowenische Logik ist schon im Druck“, te krilate besede je izustil nekoč v dunajski zbornici Klun (isti, ki je tudi zatrjeval, da Kranjci plačujejo davke „z navdušenjem“), upajmo, da kmalu ugledamo to slovensko logiko.

*J. Platow
brat Lamy
filozofski?*

Sicer je pa Bežkovo filozofsko pisateljstvo podrejeno vseskozi pedagoškim ciljem, in torej upotreblja miselne izsledke drugih kot nekaj že gotovega ali dognanega. Naloga, ki si jo je postavil naš avtor, je načrtana s pogumno velpoteznostjo: sestaviti celoten učbenik za formalno izobrazbo učiteljevo, „učiteljevo propedeutiko“. Po mojem prepričanju se vrednost takega kompendija s tem poveča, ako prevzame samo en mož nalogo, da nariše celoten obseg teoretske predizobrazbe; tako delo bo zajamčilo veliko bolj toli potrebno harmonično skladnost posamičnih delov kot pa sodelovanje mnogih. Razpored gradiva pa nam kaže to-le sliko:

V knjigi „Obče vzgojeslovje“, ki je izšla pred nekaj leti, služi psihologija kot podlaga za vzgojeslovje, v pričujoči pa je vcepljeno ukoslovje na logiko („umoslovje“). Kako stoji stvar z nameravanim nadaljevanjem, mi ni znano. Proti

navedeni razdelitvi gradiva so pa dovoljeni pomiselki (prim. pisateljevo mnenje na str. 118.). Gotovo je, da ima od vseh filozofskih disciplin psihologija največ otičnosti k pedagoškemu opravku, toda gotovo ne izključno ali pretežno le k vzgojeslovju, ampak tudi k didaktiki. Narobe tudi ni logika (in druge modroslovne vede) brez vrednosti in veljave pri vzgojeslovju. Učiteljeva filozofska izobrazba mora biti že dovršena in zaokrožena, preden začne proučevati praktične zahteve svojega bodočega poklica. Cilj filozofske izobrazbe je ta, orijentirati učitelja v lastni in pa otroški duševnosti; ti vpogledi v delovanje dušnih zmožnosti mu naj že služijo za ta del izobrazbe. Važno se mi dozdeva pri vseh takih psiholoških pregledih, da začno s stanjem otroške duše in od tukaj uveljavijo razvojno misel. Z običajnimi šablonskimi prerezi čez duševno stanje „dorastlega normalnega pcvprečnika“ za take svrhe ni mnogo pridobljeno.

Sledeč starim predpisom, uvede tudi naš avtor svojo logiko s psihološkim pregledom. Tak uvod naj razgraniči obe vedi, zlasti pove, kaj pojem in sodba nista: namreč ne tipična predstava, oziroma ne asocijacijsko spajanje, dasiravno še-le ta dva omogočata imenovana procesa (Siegel, Methodik). Na žalost so pa pisateljeva izvajanja ravno v teh osnovnih poglavjih dokaj ohlapna, tako da si bo čitatelj, ki mu te stvari niso že znane od drugod, jedva iz njegovih besed lahko ustvaril njih pravilno sliko. Do pojma dospe pisatelj potom analize predstav in psihološke abstrakcije; opiše ga takole: „celokupnost sodov (zakaj ne sodeb?! — mišljenih ali izrečenih — v kakem predmetu tvori njegov pojem“. Manj pravilen je koj sledeči stavek: „le-ta (pojem) združuje torej v sebi vse tisto znanje, ki smo si je pridobili o predmetu“. Tako mnenje pač odgovarja psihološkemu stališču, pa ima svoje hibe: takšen pojem bi ne odgovarjal zahtevi, da si mora ostati vedno enak in se strinjati pri vseh drugovih mišljenja. Pojem se da tudi osvoboditi iz zveze, v kateri ga vedno obravnava psihološka šola, namreč kot vsebino mišljenja. Pojem je — izven psihologije — umetelna tvorba, stkana iz raznolikih predstav in sodeb, in končno neka prirojena oblika mišljenja, ki ima v ustvarjanju pojmov načrtan svoj cilj. V razliko od predstav zahtevamo od njega konstantnost in intersubjektivno veljavnost. Sumarično je tudi, ako trdi pisatelj (str. 12.), da se ustvarjajo otroku ob poedinih individuih občni pojmi, ki jih nanaša na vse poedince. Otrok si ustvari n. pr. na podlagi nazornih predstav o mačjih individuih nenazorno (več ali manj) tipično ali skupno predstavo „mačka“. Na podlagi te pridobitve podreja — potom abstrakcije — mačje poedince generelni „mački“. Od tukaj pa do shvačanja pojmov mačke (kot individua in vrste) je pa daleč. Pojem „ta-le mačka“ ima tisti, ki ve vse njene bistvene znake, pojem „mačka vobče“ (kot vrsta) pa dotičnik, ki pozna vse bistvene znake te vrste. Zeleti je nujno, da si pisatelji takih učnih sredstev, prizadevajo govoriti z rezko jasnostjo in dogmatično sigurnostjo, ker sicer zagreše silne konfuzije pri svojih adeptih, ki jih nejasnosti za vselej odstrašijo od takega študija. Malo je plodovit § 12., prim. str. 56.; relacija „razlog in posledek“ bi pač zaslužila, da se obdela, ne pa samo omeni, ker pač ni učitelja, ki ne bi navajal učencev, da naj vsako trditev utemelje!

Knjiga je pisana v lahko umljivem in gladkem jeziku; v terminologiji bi želeli več stabilnosti; ako smo se navadili na „sodbe“, zakaj še rabiti „sode“? Narekovala je delo ljubezen do stvari, šole in naroda.

. Skromno je naše delo, kakor drugod tako tudi tukaj — in plačano z dragimi žrtvami. Pota naše prosvete so zaznamovana desno levo z grobovi kulturnih delavcev, ki so med potom opešali.

J. K.

Tagore Rabindranath: Rastoči mesec. Preložil Alojzij Gradnik. V Ljubljani, Omladina, 1917. 55 str. S štirimi barvnimi prilogami. (Ta prevod je nastal po angleški izdaji, ki jo je pripravil Rabindranath Tagore sam.) Večan stane 10 K.

Otrok je velikan. In razumevanje otrokove duše je največ. In kdor je pogledal otroka tako kakor Rabindranath Tagore v pričujoči knjigi, je umetnik. zares umetnik. Saj ne vidiš knjige, papirja, ne črk: otrok je pred teboj; ona celota, nerazorana zemlja. Cvetje dehti krog tebe, pristrčni smeh ti zazveni na uho, radostni otroški vzklik ti vzboči ustnice v smehljaj in naivna prašanja otrokova te zazibljejo v kraljestvo nežne, roznate detinske dobe. Otrok si sam, ki nisi otrok — in tu je ona vélika skrivnost, je finesa duše. — Ali si mati? V Tagorejevih besedah se najdeš v vsej oni tajnosti, ki jo imaš in je sama ne slutiš. Dih najgloblje tvoje skrivnosti začutiš v njih, one skrivnosti, ki je ne priznaš, zakaj sram te je pred ljudmi. Ali si oče? Tudi v tebe je pogledal Tagore, da zardiš in praviš, da ni res, da nisi tako mehak. In v vsem je ono, da je otrok največ in smo mi véliki — majhni, majhni, majhni v primeri z otrokom. Ne sklonimo se mi do otroka, otrok se skloni do nas. Kaj bi s frazami, kaj z besedami o svojem vélikem delu? Igrače so to —, a pokvarjene; otrokove pa so pristrčne in naravne. „V svojem trhlenju čolnu se borim, da bi preplaval morje hrepenenja in pozabljam, da se tudi jaz samo igram.“ (str. 21 — „Igračke“.)

„Rastoči mesec“ je rožnat kelih naših skrivnosti. In vendar so te skrivnosti tako preproste in naravne. Pa to je spet skrivnost, da poveš véliko stvar z eno samo gesto. To knjigo boš bral še in še in se boš vedno iznova zazrl v finese, kakršne so: Na obali, Kaj dete more, Kradispanec, Početek, Zvezdar, Igračke, Campin cvet, Cvetlice v šoli, Sočutje, Pametnejši, Dvanajsta ura, Pisateljvanje, Junak, Konec, Dar, Poslednja pogodba. Štiri slike — barvne priloge — so v vsej oni preprostosti kakor besede. Tudi one so doma iz Indije. Vendar se zdi, da reprodukcija pri vseh ni baš dobro uspela. — Gradnikov prevod je fin in lep. Le nekaj besed je, ki nekam ne zvenijo pravilno, kakor n. pr.: sladčic (ali ne slaščic?), časih je: „kedar“, časih „kadar“, sicer pa je jezik uglajen in tekoč.

Menda ni potrebna fraza: knjigo toplo priporočamo —; komur je duševna kultura tudi nekaj, in ki so mu všeč tudi lepote brez „hrbtenice in kosti“ — se bo vživel nehoté v to knjigo.

Marija Kmetova.

Fran Erjavec: Za staro pravdo. (Poučna knjižnica „Ljudskega glasu“, I. zvezek.) V Ljubljani, 1920. 132 str. Cena 6 K.

Knjižica se obrača do našega malega kneta in kmetskega delavca kot lahek uvod v politiko. Poljudno in nazorno mu resumira njegov lastni razvoj pod Avstrijo, ugotavlja njegov položaj ob nastanku meščanske Jugoslavije ter mu predočuje v jasnih konturah, kaj je on v državi in kaj bi morala biti država njemu, ki terja od nje svojo „staro pravdo“; téma se povzame pri Matiji Gubcu in raste organsko tik v najbližjo bodočnost. Ton delca je solidno zmeren, kar je v propagandnem slovstvu redka stvar, in pota, ki jih odmerja pisatelj, ne zapusté nikjer teréna vidne izvedljivosti. Erjavčeva knjiga bi lahko veljala, izvzemši par nevažnih dolžin, za jako razumljiv primer poljudnega spisa, ako se ne bi avtor